SITUAČNÍ FAKTORY A TENDENCE K UŽÍVÁNÍ DOPINGU VE SPORTU DĚTÍ A MLÁDEŽE

SITUATION FACTORS AND INCLINATION TOWARDS DOPING USE IN CHILDREN AND YOUTH SPORT

P. Slepíčka¹, J. Mudrák¹ & I. Slepíčková¹

¹Univerzita Karlova v Praze, FTVS, Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky TV a sportu

²Univerzita Karlova v Praze, FTVS, Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

ABSTRACT

International research shows that performance enhancing drugs represent a serious problem both in competitive and leisure sports, affecting adolescent athletes as well. In this paper we present attitudes of Czech adolescents (involved in sport at recreational and performance level, N = 2 526) towards doping and their doping intentions. The results were gained in frame of the research project "Doping in Czech adolescents: Prevalence, correlates and experiences" supported by the World Anti-Doping Agency. The study was realized in 2014–2016 and included 2 851 adolescents from all regions of the Czech Republic. Data gained via the questionnaire assessing attitudes toward doping and cheating in sports, doping intentions and doping behavior, we found that 19 % of Czech sporting adolescents were offered doping. We observed relatively low doping intentions within our population; the respondents appeared to be more discouraged by possible health consequences, rather than by moral aspects of doping. From a psychological perspective, adolescents are especially susceptible to social pressures and expectations regarding results in sport competitions and physical appearance and tend to participate in risky behavior with possible harmful long-term effects. Results showed the necessity of antidoping prevention where the important role is played by the closer adolescents' social environment.

Keywords: offer of doping; health risk; sport performance; sporting social environment

SOUHRN

Mezinárodní výzkumy dokládají, že látky zvyšující výkon představují závažný problém jak ve výkonnostním, tak rekreačním sportu a ovlivňují též adolescentní sportovce. V tomto článku prezentujeme postoje českých adolescentů (sportujících na rekreační a výkonnostní úrovni, N = 2 526) vůči doping a jejich záměry doping užít. Výsledky byly získány v rámci výzkumného projektu „Doping českých adolescentů: Rozšíření, vztahy a zkušenosti“, který byl podpořen Světovou antidopingovou agenturou (WADA), realizován v letech 2014–2016 a zahrnoval 2 851 adolescentů ze všech krajů České republiky. Byl použit dotazník hodnotící postoje vůči doping a podvádění ve sportu, záměry užít doping a chování ve vztahu k doping. Bylo zjištěno, že 19 % českých sportujících adolescentů byl doping nabídnut. Dále byl zjištěn relativně malý záměr české populace užít doping; respondenti byli více znepokojeni možnými zdravotními důsledky doping než důsledky morálními. Z psychosociálního hlediska podléhají adolescenti zejména sociálním tlakům a očekáváním ohledně výsledků ve sportovních soutěžích a fyzického vzhledu a mají tendenci k rizikovému chování s možnými dlouhodobými negativními důsledky. Výsledky ukázaly nezbytnost antidopingové prevence, kde důležitou roli hraje užší sociální prostředí adolescentů.

Klíčová slova: nabídka doping; zdravotní rizika; sportovní výkon; sociální prostředí ve sportu

Úvod

Problematika doping ve sportu se v poslední době znovu dostala do popředí mediálního a společenského zájmu v souvislosti s významnými sportovními událostmi. Ukazuje se, že doping ve sportu je

jevem, jehož závažnost stoupá s rostoucí rolí sportu ve společnosti, kdy se významné sportovní soutěže stávají celosvětovým fenoménem majícím jak společensko-politické, tak ekonomické dopady globální povahy.

Užívání různých látek pro stimulaci výkonu však není jevem novým, ale prolíná celou historií sportu ve všech jeho historických podobách. Závažnost tohoto jevu stoupá s postupující komercializací sportu, zdůrazňující především ekonomické aspekty úspěchu ve sportu. Tento trend přináší i rizika přesahující hranice elitního sportu, s nímž bývá užívání dopingů nejčastěji spojováno. Rizika plynou především z jevů spojených se změnami jak ve specifickém prostředí sportu, tak v celospolečenském klimatu. Jde zejména o zvyšující se tlak na výkon, což je společenský trend projevující se stále více i ve sportu dětí a mládeže. I zde se tak cílem stává dosažení úspěchu spojeného se sociálním a ekonomickým oceněním a úsilí o splnění požadavků, které často na sportující děti klade okolní prostředí. Sportovní soutěže jako specifická forma sociálního srovnávání a význam, který je jim často připisován, představují samy o sobě psychický tlak na sportující mládež plynoucí z mnohdy neadekvátních aspirací stimulovaných nejbližším sociálním okolím. Pokud následně dochází i k negativním reakcím na neúspěch ze strany nejbližšího sociálního okolí (rodičů, trenérů, vrstevníků), vytváří se pro sportující děti a mládež zátěžová, psychicky obtížně zvladatelná situace. Sportující adolescentní jedinec hledá řešení a často, zejména pod vlivem nejbližšího sociálního okolí, vlivem příkladů ze sportu dospělých a z nedostatku informací, se může přiklonit k užití dopingových prostředků jako k východisku z takovéto zátěžové situace. Závažnost tematiky dopingů ve sportu mládeže ještě zdůrazňuje skutečnost, že doping není jen záležitostí sportování zaměřeného na výkon, ale proniká i do rekreačního zejména fitness sportu. Uvedené tendence potvrzuje řada studií jak domácích (Slepička et al., 2000; Nekola, 2005; Pyšný, 2005; Sekot, 2006; Mudrák, Slepička, & Slepičková, 2016), tak zahraničních (Ehrborg & Rosen, 2009; Petroczi, 2007). K obdobným závěrům došli i další zahraniční studie zaměřené na vazbu mezi tendencí dosáhnout úspěchu a postojem k dopingům i tendencí k užívání dopingů pro ovlivnění výkonu. Například Yesalis a Bahrke (2000) realizovali metaanalýzy mezinárodních studií zaměřených na tuto oblast. Uvádějí, že 3 až 12 % dospívajících chlapců a 1 až 2 % dospívajících dívek příležitostně užívají zakázané dopingové prostředky zlepšující výkonnost.

Vzhledem k možným důsledkům zneužívání dopingů je toto vývojové období zvláště rizikové, neboť z fyziologického hlediska jsou adolescenti velmi zranitelní vedlejšími účinky těchto substancí (Anderson et al., 1997; Maravelias, Dona, Stefanidou, & Spiliopoulou, 2005). V tomto věkovém období také mladí lidé zvláště snadno podléhají sociálním tlakům týkajícím se soutěžních výkonů a fyzického vzhledu (Kindlundh, Isacson, Berglund, & Nyberg, 1999; Kindlundh, Hagekull, Isacson, & Nyberg, 2001) a mají tendenci účastnit se rizikového chování s potenciálně závažnými dlouhodobými dopady (Blatný, Hrdlička, Sobotková, & Jelínek, 2006), což může vést mimo jiné k experimentování s dopingem (Hamanová, 2005).

Výše uvedené studie se soustředily především na úlohu nejbližšího sociálního prostředí, představovaného zejména trenéry, rodiči a vrstevníky, pro vznik tendence užívat doping a spíše sporadicky se věnovaly dalším motivačním zdrojům takového chování, které pocházejí z prostředí makrosociálního. Takové společenské prostředí, pro které je charakteristický vyhraněný, často komerčně podmíněný přístup k vrcholným sportovním soutěžím a úspěchům sportujících v těchto soutěžích, napomáhá vytvářet specifické, situačně modifikované motivační prostředí. To zvýrazňuje význam některých soutěží, které tak dostávají významný motivační náboj promítající se i do problematiky dopingů ve sportu dětí a mládeže. Nadměrné zdůrazňování úspěchu ve významných sportovních soutěžích pro toleranci k užívání dopingů ilustrují i výsledky studie Slepička et al. (2000), kdy se ukázalo, že 3 % dotazovaných dívek a 10 % chlapců uvažovalo o užívání dopingů pro dosažení sportovního úspěchu. Užití dopingů pro dosažení olympijského vítězství připustil každý osmý respondent ze vzorku výkonnostně sportujících chlapců a to i tehdy, pokud by mu doping později způsobil zdravotní obtíže.

V uvedených souvislostech jsme se zaměřili na problematiku role situačních faktorů daných společenským významem sportovních soutěží a rolí některých z nich ve vztahu k problematice dopingů u dětí a mládeže. Vycházeli jsme z předpokladu, že společenská významnost sportovní soutěže, možnost úspěchu v ní a pravděpodobnost případného ekonomického ocenění, získané společenské prestiže, či naopak v případě neúspěchu negativní společenská odezva, jsou podstatnými situačními faktory a budou hrát roli při vzniku tendence tolerovat užívání dopingů jako prostředek dosažení úspěchu. Proto jsme se v rámci výzkumu obecně zaměřeného na problematiku dopingů u sportující mládeže

zaměřili na vazbu mezi některými situačními aspekty vrcholných soutěží a možnost v nich uspět a tendencí doping užívat. Při tom je vycházeno z výše citovaných studií, které na tuto možnou vazbu poukazovaly.

Metodika

Výzkumný projekt s názvem „Doping u českých adolescentů, rozšíření, souvislosti a zkušenosti” byl podpořen organizací WADA a byl realizován v letech 2014–2016. Výzkum zahrnoval jak kvantitativní, tak kvalitativní šetření. V této stati se zaměřujeme na výsledky získané dotazníkovým šetřením. Použité dotazníky se skládaly z několika částí, z nichž některé byly určeny všem respondentům a některé pouze respondentům účastnícím se sportu na rekreační či soutěžní úrovni. Výzkumný soubor byl tvořen českou adolescentní populací a to jak nesportující, tak aktivně sportující na rekreační a výkonnostní úrovni. Hlavní část sběru dat probíhala na základních a středních školách ve všech krajích České republiky a zúčastnily se i některé sportovní svazy. Byla dána možnost přihlásit se a zúčastnit se šetření také elektronickou formou.

Celkově se výzkumu zúčastnilo 2 851 respondentů ve věku od 12 do 22 let. Podíl hochů a dívek byl přibližně ekvivalentní. Nejvíce respondentů studovalo střední odbornou školu, dále pak základní školu, gymnázium a učební obor. Rodiče respondentů měli převážně středoškolské vzdělání a věnovali se sportu alespoň na rekreační úrovni. Z hlediska úrovně sportování se nejvíce respondentů věnovalo sportu na rekreační a soutěžní úrovni. Respondenti nejčastěji uváděli, že sportují 1–3 hodiny týdně, případně 4–6 hodin týdně.

Dotazníky byly konstruovány tak, aby zachycovaly faktory, u kterých je v mezinárodních studiích nacházena souvislost s dopingem či s postoji k doping. Při tom jsme doping vymezili jako „užití jakéhokoli prostředku či látky, jehož cílem je zvýšit uměle a neférově sportovní výkony”. V této stati jsou uváděny jen výsledky vypovídající o aktivně sportujících respondentech sledovaného souboru, kterých bylo 2526, a jsou zde prezentovány souvislosti mezi situačními faktory souvisejícími s charakterem soutěže, její významností, pravděpodobností úspěchu a záměru užívat doping.

Pro zjišťování záměru užívat doping jsme použili čtyři položky administrované v předchozím českém výzkumu postojů k doping u českých adolescentů (Slepička & Slepičková, 1996, 1997). Respondenti byli tázáni na šestibodové škále sahající od 1 (rozhodně ne) po 6 (rozhodně ano) na míru souhlasu s tím, zda by užíli doping ve čtyřech hypotetických situacích: 1) „V případě, že by vám šlo o důležité vítězství, vzal/a byste si doping při absolutní jistotě, že to nebude zjištěno?”, 2) „Vzal/a byste si dopingovou látku, která není zakázaná, ale mohla by mít nežádoucí zdravotní důsledky?”, 3) „Kdybyste si byl /a jist/a, že vám doping neublíží na zdraví a pomůže k úspěchu, užil/a byste jej?”, 4) „Vzal/a byste si doping pro zvýšení výkonu, kdybyste věděl/a, že vám to pomůže k životnímu úspěchu, zisku olympijské medaile?” Proměnná „záměr užívat doping” pak představuje průměr těchto položek. Tato škála vykazovala dobrou reliabilitu (Cronbach alfa = 0,872).

Výsledky

V tomto sdělení se zaměříme na analýzu frekvence získaných odpovědí respondentů na otázky položené v jednotlivých modelových situacích, jak byly popsány výše. Nejdříve však pro ilustraci uvedeme frekvenci odpovědí respondentů na otázku, zda jim byl někdy nabídnut doping chápáný jako „prostředek či látka, jehož cílem je zvýšit uměle a neférově sportovní výkony” (tabulka 1).

Jak je z výsledků patrné, většina respondentů zkušenost s nabídkou doping neměla (81 %). Nicméně to, že téměř pětina respondentů tuto zkušenost připustila, nemůže být považováno za zcela bezvýznamné. Ukazuje to na skutečnost, že se takové tendence objevují i ve sportu dětí a mládeže a může mnohdy záviset jen na nejbližším sociálním okolí (rodiče, škola) a situačních faktorech, bude li tato nabídka odmítnuta, či využita.

Pokud se podíváme na roli některých situačních faktorů pro dynamiku názorů na možnost využít doping pro dosažení úspěchu, je možné pro ilustraci uvést výsledky dosažené u respondentů v jednotlivých výše uvedených modelových situacích (tabulka 2).

Výsledky ilustrují modelovou situaci zdůrazňující důležitost vítězství a jistotu neodhalení užitého doping. Tři čtvrtiny respondentů se kloní k názoru doping nevzít, i když intenzita zamítavého názoru kolísá od jednoznačného zamítnutí až k možnosti zamítnutí. Na druhé straně čtvrtina respondentů užití doping v této situaci naopak připouští, dokonce uvádí jistotu (5,3 %), což reprezentuje možné potencionální uživatele, pokud by takováto situace nastala v jejich sportovní praxi.

Tabulka 1./ Table 1.

Nabídnutí možnosti užít doping pro zlepšení sportovního výkonu./ Offer of doping use possibility for improving sport performance.

	N	%
Ne		
No	2 045	81,0
Ano – jednou		
Once	235	9,3
Ano – několikrát		
Several times	168	6,7
Ano – opakovaně		
Repeatedly	51	2,0
Ano-pravidelně		
Regularly	27	1,1
Celkem		
Total	2 526	100,0

Tabulka 2./ Table 2.

Tendence vzít doping pro důležité vítězství při absolutní jistotě, že to nebude zjištěno./ Tendency to use doping for an important victory when being absolutely certain that nobody would find out.

	N	%
Rozhodně ne		
Definitely no	740	29,3
Ne		
No	542	21,5
Spíše ne		
Rather no	601	23,8
Spíše ano		
Rather yes	333	13,2
Ano		
Yes	177	7,0
Rozhodně ano		
Definitely yes	133	5,3
Celkem		
Total	2 526	100,0

Jak se názor na užití dopingu změní a s tím spojená případná tendence ho užít se změnou situačních podmínek, ilustruje tabulka 3.

Tabulka přináší ilustraci situace, ve které jsou vyzdvíženy zdravotní důsledky braní podpůrných látek ke stimulaci výkonu. Ukazuje se, že v tomto případě se podíl respondentů vyjadřujících souhlas s užitím velmi snižuje a dosahuje hranice 10 % sportujících respondentů. Lze z toho usoudit na význam znalosti negativních zdravotních důsledků braní těchto látek u sportující mládeže z hlediska možné prevence dopingu a koncipování obsahu a zaměření antidopingových programů u této populační skupiny.

Pokud situace nabízí zvýšenou pravděpodobnost úspěchu při jistotě, že doping nebude mít negativní zdravotní důsledky, pak výsledky uvedené v tabulce 4 ukazují, nakolik se změní i přístup respondentů.

Takto navozená situace se projeví v nárůstu tolerance k dopingu se zvýšenou tendencí doping případně užít. Třetina respondentů se vyjádřila pozitivně k možnosti doping užít a zvýšit si tak pravděpodobnost dosažení úspěchu při akceptaci informace o „zdravotní neškodnosti dopingu“. Třetinový

podíl možných uživatelů dopingu v souboru sportujících respondentů je do jisté míry negativním jevem a naznačuje důležitost informací, které se ke sportujícím dětem mládeži dostávají z okolního sociálního prostředí.

Tabulka 3./ Table 3.

Braní podpůrného prostředku, který není zakázán, ale mohl by mít nežádoucí zdravotní důsledky./ Use of a performance-enhancing substance that is not illegal but could have undesirable health effects.

	N	%
Rozhodně ne Definitely no	911	36,1
Ne No	767	30,4
Spíše ne Rather no	587	23,2
Spíše ano Rather yes	161	6,4
Ano Yes	59	2,3
Rozhodně ano Definitely yes	41	1,6
Celkem Total	2 526	100,0

Tabulka 4./ Table 4.

Tendence k braní dopingu pro dosažení úspěchu při jistotě, že neublíží na zdraví./ Tendency to doping use for achieving a success when being certain that it would not have undesirable health effects.

	N	%
Rozhodně ne Definitely no	529	21,0
Ne No	567	22,5
Spíše ne Rather no	650	25,7
Spíše ano Rather yes	457	18,1
Ano Yes	193	7,6
Rozhodně ano Definitely yes	129	5,1
Celkem Total	2 526	100,0

Jak se projeví situační nabídka zisku olympijské medaile v tendenci brát doping je parné z následující tabulky 5.

I v tomto případě se projevuje význam, který je přikládán dosažení takového sportovního úspěchu a to i za použití dopingových prostředků, neboť téměř třetina respondentů připustila možnost jeho užití pro dosažení úspěchu v podobě olympijské medaile. Projevuje se zde snaha dosažení úspěchu mnohdy za každou cenu, jako reakce na společenskou odezvu takového sportovního úspěchu. Ukazuje se, že v situacích, kdy je zdůrazněn úspěch jako cílová kategorie, a to bez ohledu na prostředky jeho dosažení, se zvyšuje i ve sportu dětí a mládeže tolerance k užívání dopingu jako jedné z možných cest jak úspěchu dosáhnout.

Tabulka 5./ Table 5.

Tendence k braní dopingů v případě, že by pomohl k životnímu úspěchu, zisku olympijské medaile./
Tendency to doping use in situation that it would help to achieve the highest level of sports success,
such as winning the Olympic Games.

	N	%
Rozhodně ne	585	23,1
Definitely no		
Ne	594	23,5
No		
Spíše ne	612	24,2
Rather no		
Spíše ano	410	16,2
Rather yes		
Ano	168	6,6
Yes		
Rozhodně ano	158	6,3
Definitely yes		
Celkem	2 526	100,0
Total		

Diskuse a závěr

Výsledky ukázaly, že sledovaná sportující populace se setkala v relativně vysoké míře s nabídkou dopingů (21 %), přičemž tento vliv prostředí představuje jeden z hlavních rizikových faktorů možného užití dopingů. Zjištění týkající se nabídky jsou relativně podobná poznatkům v jiných zemích (Pedersen & Wichstrom, 2001). Negativní vliv nabídky posilují mnohé další faktory, dané v našem případě odlišnými modelovými soutěžními situacemi a tolerancí k užívání dopingů. Ukázalo se, že pokud je v některých celospolečensky významných sportovních soutěžích zdůrazněno dosažení úspěchu jako rozhodujícího cíle a doping je uváděn jako možnost jej dosáhnout a nemít žádné zdravotní důsledky či nebýt trestán, je tendence k jeho případnému užití poměrně vysoká. Pozitivní odpovědi na otázky se pohybovaly mezi 25 a 30 %, přičemž absolutní souhlas u těchto otázek činil 6–8 %. Potvrzují se tak závěry v úvodu uvedených studií (Kindlundh et al., 1999; Hamanová, 2005; Blatný et al., 2006; Slepíčka et al., 2016), které konstatují, že mládež snadněji podléhá sociálním tlakům týkajícím se soutěžních výkonů a má tendenci praktikovat „rizikové chování“, což může mít zejména ve sportu vazbu na nárůst tendencí k užití dopingů jako cesty k úspěchu. Ve výzkumech realizovaných v českém prostředí v 90. letech (např. Slepíčka & Slepíčková, 1997) modelové situace nabízející úspěch postavený na užití dopingů bez rizika poškození zdraví či odhalení byly jednoznačně akceptovány relativně vysokým podílem respondentů (mezi 6 až 8%), i když srovnání se zde prezentovanými výsledky není zcela možné vzhledem k menší citlivosti použité škály.

Na druhé straně však dosažené výsledky naznačují důležitost informací o dopingů, především o všech jeho účincích, včetně negativních a zdůrazňujících ohrožení zdraví. Takovéto informace u sledovaných respondentů v uvedených modelových situacích tendenci užít doping až 3× oproti předchozím otázkám omezily a působily jako možný preventivní prvek. I tato skutečnost se váže k významu nejbližšího sociálního prostředí pro formování postojů sportující mládeže k dopingů a jeho užívání. Je záležitostí především jak prostředí školního sportu, tak sociálního prostředí sportu obecně, jaké situace budou vytvářet a jakým způsobem budou o problematice dopingů sportující mládež informovat. Trenéři, učitelé a rodiče mají z tohoto hlediska nezastupitelnou roli při formování těchto postojů, které se následně promítnou i do případného užití či odmítnutí dopingů k dosažení úspěchu.

Závěrem lze konstatovat, že tendence užívat doping má tak mimo jiné i souvislost s některými situačními faktory, zejména se zdůrazňováním společenské významnosti, sociálními a ekonomickými aspekty úspěchu či neúspěchu. Svou roli hraje i úroveň informovanosti o všech účincích dlouhodobého užívání těchto látek zejména pro vyvíjející se organismus sportujících dětí. I tato studie naznačuje nezbytnost preventivních antidopingových programů, pro které je zřejmě výhodné „neutrální prostředí“ škol a které budou přinášet jak znalosti a informace o dopingů, tak i využívat pozitivního působení

zejména vrstevníků a nabízet alternativní modely resistantního chování vůči případnému negativnímu situačnímu působení sportovního prostředí.¹

Literatura

- Anderson, S. J., Bolduc, S. P., Coryllos, E., Griesemer, B., McLain, L., Rowland, T. W., & Risser, W. L. (1997). Adolescents and anabolic steroids: a subject review. *Pediatrics*, 99, 904–908.
- Blatný, M., Hrdlička, M., Sobotková, V., & Jelínek, M. (2006). Prevalence antisociálního chování českých adolescentů z městských oblastí. *Československá psychologie*, 50(4), 297–310.
- Ehrnborg, C., & Rosen, T. (2009). The psychology behind doping in sport. *Growth Hormone and IGF Research*, 19, 285–287.
- Hamanová, J. (2005). Syndrom rizikového chování v dospívání a zneužívání anabolických steroidů. *Vox Pediatricae*, 3(5), 11–13.
- Kabiček, P. (2005). Zneužívání anabolických steroidů u dospívajících. *Vox Pediatricae*, 3(5), 14–16.
- Kindlundh, A. M. S., Isacson, D. G., Berglund, L., & Nyberg, F. (1999). Factors associated with adolescent use of doping agents. *Addiction*, 94(4), 543–553.
- Kindlundh, A. M. S., Hagekull, B., Isacson, D. G. L., & Nyberg, F. (2001). Adolescent use of anabolic-androgenic steroids and relations to self-reports of social, personality and health aspects. *European Journal of Public Health*, 11(3), 322–328.
- Maravelias, C., Dona, A., Stefanidou, M., & Spiliopoulou, C. (2005). Adverse effects of anabolic steroids in athletes: a constant threat. *Toxicology Letters*, 158(3), 167–175.
- Mudrák, J., Slepíčka, P., & Slepíčková, I. (2016). Prevalence dopingu a postoje k dopingu u české mládeže. In P. Slepíčka (ed.) *Problematika dopingu ve sportu dětí a mládeže* (pp. 88–99). Praha: FTVS UK.
- Nekola, J. (2005). Poznatky o podpůrných prostředcích ve fitness centrech. *Vox pediatricae*, 3, 16–19.
- Pedersen, W., & Wichstrom, L. (2001). Adolescents, Doping Agents, and Drug Use: A Community Study. *Journal of Drug Issues*, 31(2), 517–542.
- Petroczi, A. (2007). Attitudes and doping: A structural equation analysis of the relationship between athletes' attitudes, sport orientation and doping behaviour. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 2, 34.
- Pyšný, L. (2005). Motivace a demotivace příjmu anabolických steroidů. *Vox Pediatricae*, 3, 20.
- Sekot, A. (2006). *Sociologie sportu*. Brno: Paido a Masarykova univerzita.
- Slepíčka, P., & Slepíčková I. (1996). Social Aspects of Doping and Antidoping Prevention. Possibilities in Children and Youth. *Acta Universitatis Carolinae Kínanthropologica*, 32(2), 23–34.
- Slepíčka, P., & Slepíčková, I. (1997). Antidoping prevention for children and youth. *Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, 25, 127–137.
- Slepíčka, P. et al. (2000). *Problematika dopingu a možnosti dopingové prevence*. Praha: Karolinum.
- Slepíčka, P., Mudrák, J., & Slepíčková, I. (2016). Doping jako rizikové chování sportující mládeže. In P. Slepíčka (ed.). *Problematika dopingu ve sportu dětí a mládeže* (pp. 72–83). Praha: FTVS UK.
- Yesalis, C. E., & Bahrke, M. S. (2000). Doping among adolescent athletes. *Clinical Endocrinology and Metabolism*, 14(1), 25–35.

Prof. PhDr. Pavel Slepíčka, DrSc.

José Martího 31

162 52 Praha 5

slepicka@ftvs.cuni.cz

¹Článek byl napsán s podporou programu PROGRES Q19 a grantu agentury WADA.